

מראי מקומות - מועד קטן

כא.

ת"ת הא אית בה שמחה. והבאנו לעיל (ט"ו) תי' של הערל"נ בסוכה שם, דשאני ת"ת דמותר ללמוד דברים הרעים. וכ' בהערות להגרי"ש דלכאו' י"ל דמה דרש"י לא תי' כן, היינו משום דס"ל שאין מצוה לאבל ללמוד, אלא יש היתר ללמוד דברים הרעים, אבל אין מצוה ללמוד, וכן הביא מהמטה יהודה (יו"ד שפ"ד), שאין לאבל מצות ת"ת. אבל כ' בהערות שם דאינו נראה כלל לומר כן, ולכן פי' דברי רש"י באו"א, דמה שלא תי' כן, היינו משום דס"ל כהראשונים דאף בדברים הרעים אסור ללמוד, וא"כ לדבריו באמת אין מצוה ללמוד תורה באבלות.

ה. ובלבד שלא יעמיד תורגמן

פי' ר' שלמה בן היתום דהיינו משום שאם יעמיד תורגמן, הוי כמראה שאינו נוהג אבלות כלל, ולכן הי' צריך לעשות איזה שינוי, להראות ששפיר נוהג מנהגי אבלות, וכ"כ בשו"י לר' יחיאל מפריש, שיש לו לשנות כל מה שיוכל.

ו. דכתי' ויתמו ימי בכי אבל משה

פרש"י, דמשמע ב' ימים. ולכאו' תמוה, הא ברישא דקרא כתי' ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום, וא"כ איך אמרי' דמה דכתי' בסיפא דקרא ויתמו ימי בכי אבל משה, שהי' לאחר ב' ימים. וכ' הריטב"א דלשון זה אבל ובכי לשון מיותר הוא, ובא ללמדנו דעיקר האבלות, שהוא אבל גמור, היינו לב' ימים, וא"כ למדים מזה דמניעת תפילין הוא לב' ימים. אולם הוסיף דודאי אסמכתא הוא, דכ"ע מודו דאין אנינות מן התורה אלא יום א' בלבד.

ז. והלכה כר' יהושע בהנחה

ולדינא, פסק המשנה ברורה (ל"ח, ט"ז) דאפי' אם יום המיתה לא הי' ביום הקבורה, מ"מ אינו מניח תפילין באותו יום, ודלא כשו"י מההריט"ף והחיי אדם (כלל י"ד, סעי' י"ט), דס"ל דבכה"ג מניח בלא ברכה. אבל הבאר יצחק (יו"ד ל"ב) באמת פסק דמניח בכה"ג בלא ברכה, וכן פסק הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה, תפלה, י"ח, ה). וע"ש בדבר הלכה ז', שהביא מהמהרש"ם (דעת תורה ל"ח, ה) שכ' דאם המיתה הי' בשבת, אז כ"ע מודו דאם הקבורה היא ביום א', שאין מניחין תפילין באותו יום. אבל בארחות הלכה שם, אי' דכשמתה אשתו של הגרש"ז בשבת, דביום א' שהי' יום הקבורה הניח תפילין בחדר סגור.

ח. והא רבא הוא דאמר הלכה כתנא דידן

הק' הקרן אורה (ד"ה והרי"ף), האם לא ידענו דג' ימים הראשונים חמורים טפי משאר ימי האבלות לכ"ע, הלא מצינו זה לענין איסור מלאכה, ולענין שאלת שלום, ואפי' ר' יהושע מודה בזה, וא"כ מה הקו' מהא דפסק רבא לענין כפיית המטה דצריך ג' ימים, דממילא ע"כ ס"ל כן גם לענין הנחת תפילין. וכ' דלכאו' הוכחת הגמ' היא מהא דבגמ' לעיל הי' מחלוקת לענין כפיית המטה בין ר"א וחכמים, דר"א ס"ל דצריך כפיית המטה ג' ימים, וגם כאן ס"ל לר"א דאסור להניח תפילין לג' ימים [ויום ג' מקצתו ככולו, וכמש"כ תוס'], וא"כ ע"כ דיני תפילין וכפיית המטה שוין הן, ושפיר הק' הגמ' ממה שאמר רבא דהלכה כתנא דידן לענין כפיית המטה (אולם דבר זה ודאי טעון ביאור, מהו השינוי בין דין כפיית המטה ובין דין הנחת תפילין, וצ"ע).

א. התם לא כתי' ויעמוד ויאמר, הכא כתי' ויקם ויקרע

כ' הריטב"א שיש ב' חילוקים בין קרא דחליצה לקרא דקריעה. א', דלשון ויקם ויקרע משמע שהי' יושב מעיקרא, ועכשיו הוא קם, וא"כ משמע שיש הקפדה בכך. ב', לשון "ועמד ואמר" משמע לשון סיפור בעלמא, ואין הקפדה בכך. אולם כ' בהמשך דכל זה לענין עיכוב, אבל לענין לכתחלה, אף בחליצה יש דין שלכתחלה יש לו לעמוד, דאף שאין שייך לדייק מ"ועמד ואמר" שיש עיכוב בדבר, אבל עכ"פ יכולים לדקדק דלכתחלה יש הקפדה בדבר.

ב. ודלמא מילתא יתירתא הוא דעבד,

דאלת"ה וישכב ארצה ה"נ, וכו'

לכאו' מבואר מסוגיין דמעיקר הדין אי"צ לישב בקרקע, ומה שישב דוד בקרקע, מילתא יתירתא הוא דעבד. ומכאן תמה הריטב"א על שי' הרמב"ם, דס"ל להרמב"ם שאינו יוצא ידי חובת כפיית המטה אא"כ ישן על המטה כפויי', ולא סגי בהא דכפה מטתו. אבל לכאו' מבואר מכאן להיפך, דלפי הרמב"ם, מלבד דלא עבד דוד מילתא יתירתא, אלא אדרבה, לא קיים חובתו כלל, שהרי לא ישב על המטה. וע' ברמב"ן לקמן (כז. ד"ה ת"ר ישן) דכ' לבאר סוגיין ע"פ שיטת אלו הסוברים כשו"י הרמב"ם, דביארו דכיון דאינו יוצא חובתו אא"כ ישב על המטה, א"כ ודאי דוד ישב ע"ג המטה, וא"כ למה ג"כ ישב על גבי הקרקע, ע"כ זה הי' מילתא יתירתא.

ג. אלו דברים שאבל אסור בהן, וכו'

כ' תוס' שאין הגמ' מביאה אלא האיסורים שבאבלות, ולא המצוות עשה שצריך לעשות, כמו כפיית המטה ועטיפת הראש. וכ' דמה שאיינו עושים כפיית המטה, היינו משום דלא לימרו הנכרים והעבדים שאנו עושים כישוף. ולגבי עטיפת הראש, כ' תוס' דאינו נוהגין משום שזה מביא רק לידי שחוק, דהיינו כעטיפת ישמעאלים. אולם, העיר העמק ברכה (אנינות ואבלות א', עמ' קמא) דלכאו' זה מיישב רק מה שאיינו עושים כעטיפת ישמעאלים, אבל עכ"פ צריך האבל לעשות איזה עטיפת הראש, דהא מבואר בראשונים דדין עטיפת ישמעאלים הוא רק למצוה, אבל אינו מעכב בדין עטיפת הראש, ולכן צריך לעשות איזה עטיפה, ולא סגי ב"יארמולקא" בלחוד. ותמה עוד, דבארצנו הקדושה, דכולם ישראלים, לכאו' צריך לעשות ממש כעטיפת ישמעאלים, כיון שאין לנו לחוש עוד לשחוק (ולכאו' לפי סברא זו יש להק' ג"כ למה אין עושים כפיית המטה בא"י, וצ"ע), וגם הא איכא הרבה ישמעאלים בא"י, ולכן אין הדבר של עטיפת ישמעאלים מילי של שחוק כלל, והניח בקו'.

ד. ואסור לקרות בתורה

ע' בתוס' שהביאו הא דאי' בשלהי תענית, דבט"ב מותר ללמוד דברים הרעים, וכיון דהגמ' כאן לא הביאה היתר זה, משמע דאבל אינו יכול ללמוד אף דברים הרעים, וכן הביא להלכה מר' יעקב. אבל שוב כ' דלכאו' משמע דדיני אבלות ודיני ט"ב שוין, וכ"כ הרא"ש (ז"ל) לדינא, דמותר לאבל ללמוד דברים הרעים. וע' רש"י, שהק' מהא דאמרי' בסוכה (כה). דאבל חייב בכל המצוות חוץ מתפילין, והרי משמע כאן דפטור מת"ת, ותי' דכוונת הגמ' שם לשאר מצוות בעלמא, אבל